

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ІВАНА ФРАНКА

На правах рукопису

ГУПАЛО Софія Михайлівна

ЗНАЧЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ
FOR TA AGAINST В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Спеціальність 10.02.04 – Германські мови

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Львів - 1994

AB 31.518

00755859 (\$) *Робота введено на кафедру іноземних мов*

Львівського медичного інституту

Науковий керівник - кандидат філологічних наук, доцент А.І.Гурська

- О ф і ц і й н і о п о н е н т и:
- доктор філологічних наук, професор Зорівчак Р.П.
 - кандидат філологічних наук доцент Квітковська Л.І.

Провідна установа - Чернівецький державний університет

Захист відбудеться *21 грудня*..... 1994 р. о *13*... годині на засіданні спеціалізованої Ради К 068.26.10 із захисту дисертацій на здобуття вченого ступеня кандидата філологічних наук у Львівському університеті ім. Івана Франка (290000 м.Львів, вул. Університетська, 1)

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Львівського університету (вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розіслано *19 листопада*..... 1994 р.

Учений секретар спеціалізованої Ради

доц Т.О. Буйницька

ДВ - 37. 570

Дисертацію присвячено дослідженню власного знакового значення прийменника і його функціонування в сучасній англійській мові.

АКТУАЛЬНІСТЬ теми зумовлено тим, що прийменники як певна лексико-граматична категорія слів привертають увагу дослідників головним чином калейдоскопічною мінливістю і численністю своїх різних значень, а також роллю і функцією в побудові нормативних висловів. Окремі прийменники англійської мови були предметом спеціальних досліджень (Аксененко, 1956; Ільш, 1958; Ятель, 1960, 1962, 1977; Гурський, 1965, 1975), однак проблема значення прийменника залишається ще недостатньо вивченою. Спільною рисою наявних робіт є, по-перше, ізольований підхід до розгляду кожного прийменника окремо безвідносно до значень і функціонувань інших; по-друге, нерозробленість надійних об'єктивних критеріїв виділення і описання кількості й якості різних значень кожного досліджуваного прийменника; по-третє, різні значення прийменника, як правило, описуються залежно від значень суміжних з ним слів у синтагматичному плані, що фактично позбавляє прийменник його семантичної індивідуальності, і тому кількість і якість різних значень того самого прийменника різні у різних авторів. При цьому жоден із них не показав, яким чином прийменник з попереднім синтагматичним значенням переходить в інше синтагматичне оточення, щоб набути там відповідно іншого значення? Отже, описуються окремі статичні зупинки прийменника, а динаміка його функціонування залишалася поза увагою дослідників. З огляду на викладене висувається робоча гіпотеза: кожен прийменник, очевидно, має своє власне відносно стабільне інваріантне значення в парадигматичному плані системи мови, яке лише актуалізується послідовно в різних прийменникових словосполученнях (=ПСС), а не виникає чи утворюється в них.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ полягає в тому, щоб виділити власне інваріантне значення прийменника із численних різноманітних змістів ПСС, у яких прийменнику приписуються відповідно різні значення, а також встановити основні закономірності функціонування прийменника в трьох функціональних стилях: художній літературі (ХЛ), суспільно-політичній (СПЛ) і науково-технічній (НТЛ). Важливість власного інваріантного значення прийменника важко переоцінити, особливо для вивчення іноземної мови, бо саме в прийменниках – їхніх значеннях і функціонуванні – чи не найбільше виявляється національна специфіка мови і пов'язані з нею труднощі для початківців, які "модельють" іноземну мову за прикладом рідної.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Відповідно до поставленої мети в роботі ставляться і вирішуються такі завдання:

1. Визначити чинники, які формують різні значення прийменника, описані в англійських тлумачних словниках;
2. Виділити власне інваріантне значення прийменника як певний елемент лексико-семантичної системи мови в парадигматичному плані;
3. Розробити методичку об'єктивного розмежування різних узагальнених типів смислів – семантичних моделей ПСС з кожним досліджуваним прийменником;
4. Визначити питому вагу кожної семантичної моделі у вибірці;
5. Встановити можливість/неможливість утворення антонімічних смислів ПСС в синтагматичному плані з антонімічними прийменниками із парадигматичного плану.

ОБ'ЄКТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ слугували словосполучення з прийменниками *for* і *against*. Мотивами вибору саме цих прийменників були: по-перше, недостатнє вивчення їхніх значень і функціонування, зокрема, другий із них не був предметом спеціальних дослід-

хень; по-друге, висока частотність їх появи в текстах, а отже, і широка розгалуженість їхніх різних значень; по-третє, антонімічність їхніх значень в парадигматичному плані, що, на нашу думку, дуже важливо для визначення власного значення прийменника і закономірностей його функціонування в синтагматичному плані.

МАТЕРІАЛОМ ДОСЛІДЖЕННЯ послужили 16 412 прийменникових словосполучень, з них з прийменником for - 15 000 і з прийменником against - 1 412, виписаних шляхом суцільної вибірки із текстів трьох функціональних стилів сучасної англійської мови. Зокрема, із ХІ використано 12 творів англійських, американських і австралійських авторів другої половини ХХ віку загальним обсягом 2 570 сторінок; із США було взято англійські газети Financial Times, The Guardian Weekly, The Independent, Morning Star, The Sunday Times, із НТЛ взято журнали з хімії, фізики, математики, екології та фізіології. Загальний обсяг використаної літератури в кожному ФС був приблизно рівний, всього $2\ 570 \times 3 = 7\ 710$ стор (за сторінку приймається 2 000 типографічних знаків або в середньому 360 слів). Отже, загальний обсяг досліджуваного матеріалу складає 2 775 600 слів.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ. У методологічному відношенні дослідження ґрунтується на основних положеннях про мову як комунікативну систему, про взаємозв'язок мови і мислення, про абстрагуючі і узагальнюючі властивості мислення.

Із основних методів у дослідженні використовувалися: метод компонентного аналізу, семантичних опозицій (зокрема методика "значення - смисл" С.О.Гурського), трансформацій семантичних ядер прийменникових словосполучень, елементи статистичних підрахунків та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Виділено і описано в термінах сем власне знакове інваріантне значення кожного дослідженого приймен-

ника. Воно складається із двох різнорівневих сем: інтегральної - "відношення", спільної для всіх применників як певної категорії слів, і диференційної, індивідуальної, властивої кожному применникові окремо, якою він відрізняється від інших применників в парадигматичному плані. Зокрема, применник *for* своєю диференційною семою позначає узагальнений тип позитивних відношень між двома об'єктами, один із яких знаходиться попереду в просторі/часі; применник *against* позначає узагальнений тип негативних відношень між двома об'єктами, один із яких знаходиться навпроти другого в просторі/часі.

Знакове значення применника є стабільним в синхронічному плані і залишається інваріантним в синтагматичному плані незалежно від специфіки об'єктів, які включаються комунікантами в даний тип відношень, позначений применником.

Встановлені і об'єктивовані (позначенням у мові) типи відношень ("попереду" і "навпроти") узагальнювались від відношень між конкретними фізичними об'єктами в просторі до тих же відношень між абстрактними поняттями в часі, що не могло не вплинути на зміну смислів ПСС, які традиційно ототожнювались зі зміном значення самого применника.

Шляхом трансформацій структурних компонентів ПСС виділено і описано узагальнені типи об'єктів, які можуть включатися в заданий узагальнений тип відношень, позначений применником. На підставі узагальнених типів співвідносних об'єктів було виділено узагальнені типи смислів ПСС, які умовно називаються семантичними моделями (СМ) ПСС. Зокрема, з применником *for* встановлено такі СМ: а) фінальності (мети): - E.g.: He had come for help. (Cronin); б) адресатності: She works for Joe now. (Greene); в) квантитативності: We'd sit for hours. (Fitzgerald); He was escorted for three miles. (Maughan); г) каузативності: I

hesitated for fear of making a noise. (Murdoch); д) еквівалентності: I'd exchange it for the new model. (Braine). З приємником against - CM : а) опозитивності: E.g.: They will be against you. (Aldridge); б) колізивності: The boat grated against the rocks. (Christie); в) компаративності: Rails of the stock - yard were hard, and dark against the light - blue fall of the sky. (Prichard); г) протективності: We were prepared and ready against the Metaxists. (Aldridge).

НАУКОВА НОВИЗНА результатів дослідження. У дисертації вперше виділено і описано в термінах сем власне знакове інваріантне значення приємника я: елемент лексико-семантичної системи мови, суть якого полягає в позначенні певного узагальненого типу відношень між різними об'єктами реального/психічного дійсності. На підставі власного знакового інваріантного значення приємник порівнюється до інших повнозначних знаменних слів, відмінність його визначається специфікою значення - "відношення" між об'єктами, на відміну від самих об'єктів, процесів, ознак. Доведено, що узагальнений тип відношень не змінюється при зміні співвідносних об'єктів і тому власне значення приємника залишається інваріантним в процесі функціонування приємника в нормативних конструктивно завершених ПСС. Вперше розроблена і застосована методика визначення узагальнених типів співвідносних об'єктів і на їхній основі виділено й описано основні узагальнені типи нормативних смислів ПСС з кожним із двох приємників.

ТЕОРЕТИЧНЕ І ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ результатів дослідження. У роботі зроблено рішучий крок від розгляду приємника лише як засобу синтаксичного зв'язку між повнозначними словами в синтагматичному плані мовлення (а звідси і його службовість і неповнозначність) до сприйняття його як повнозначного слова зі своїм власним знаковим значенням в парадигматичному плані мови. З ог-

ляду на своє категоріальне значення - "відношення" - приєдник може семантично зв'язувати лише слова, які позначають співвідносні об'єкти, зі словами інших категорій (дієсловами, прикметниками) він суміжно зустрічається лише завдяки лінійності мови і тому зв'язувати їх (в глибинній структурі) не може. В практичному плані значення роботи розкривається в можливості і необхідності виділення узагальнених типів смислів ПСС із величезної кількості найрізноманітніших змістів, їх моделювання, що в значній мірі полегшує семантизацію нових ПСС і вживання певного приєдника відповідно з закономірностями іноземної мови, а не за аналогією із вживанням відповідного приєдника в рідній.

ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ. Основні положення дисертації можна використати в курсах лекцій з лексикології, семасіології, в спецкурсах з приєдників і моделювання приєдникових словосполучень, а також в лексикографічних роботах з метою вдосконалити словникові статті приєдників. Крім того, розроблену методичку можна використати при дослідженні значення і функціонування інших приєдників в англійській та споріднених мовах.

На захист виносяться такі положення:

1. Приєдник - це самостійна повнозначна лексична одиниця. Його власне знакове значення складається із двох рівноправних сем: інтегральної "відношення", яка властива всім приєдникам і об'єднує їх в одну категорію слів, і диференційної, яка об'єднує диференційні ознаки певного узагальненого типу відношень між об'єктами на відміну від інших типів відношень.

2. Приєдник for позначає узагальнений тип позитивних відношень до об'єкта, який знаходиться попереду в просторі/часі. Приєдник against позначає узагальнений тип негативних відношень до об'єкта, який знаходиться напроти в просторі/часі

3. Узагальнений тип відношень не залежить від специфіки співвідносних понять (об'єктів), які комуніканти ставлять у даний тип відношень. Незалежність узагальненого типу відношень лежить в основі стабільності, інваріантності значення прийменника, який позначає даний тип відношень. Узагальнені типи співвідносних понять (об'єктів) визначають узагальнені типи смислів ПСС, а не різні значення прийменника.

4. Нормативні ПСС з прийменником for розділяються на п'ять основних типів смислів - семантичних моделей з умовними назвами: фінальності (49%), адресатності (26%), квантитативності (12%), каузативності (9%) і еквівалентності (4%); з прийменником against - на чотири: опозитивності (80,2%), колізивності (9,4%), компаративності (8,2%) і протективності (2,2%).

5. Знакові значення прийменників for і against антонімічні в парадигматичному плані системи мови, однак в синтагматичному плані мовлення смисли ПСС з ними не завжди антонімічні: антонімічність смислів спостерігається в основному лише на рівні вихідних співвідносних типів об'єктів, а саме фінальності :: опозитивності (There were 20 votes for him and 12 against him (IDE)). Антонімічність інших типів смислів виявилась об'єктивно неможливою або ж суб'єктивно непотрібною.

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ. Результати дослідження регулярно доповідались на інститутських та регіональних конференціях (1982, 1983, 1986, 1989, 1992, 1993 рр.): їх опубліковано також у статтях автора (1988, 1989 рр.) і тезах (1991, 1992, 1993 рр.).

СТРУКТУРА РОБОТИ. Дисертація складається із вступу, трьох розділів дослідження, загальних висновків і списку використаної літератури: основних спеціальних робіт з теми, джерел фактичного матеріалу та лексикографічних робіт.

У ВСТУПІ викладаються мотиви вибору теми та об'єкта до-

слідження, вказуються його мета та завдання, матеріал та основні методи дослідження; стисло подаються результати виконаного дослідження, відзначена їхня новизна та теоретичне і практичне значення, перераховано основні положення, які виносяться на захист, а також подаються дані про апробацію роботи та про публікації автора.

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ присвячено огляду основної спеціальної літератури. Уважний аналіз поглядів авторів дає можливість простежити розвиток концепції применника як частини мови. Відзначається поступовий відхід поглядів авторів від применника як позначення відношень між словами в плані мовлення до применника як категорії слів, що позначають об'єктивно існуючі відношення між предметами в реальній дійсності. Перший погляд спричинився до того, що применник вважався (і далі вважається) службовим, несамостійним і неповнозначним словом, значення якого цілком визначається суміжними словами в контексті. Ґрунтуючись на другій пізнішій концепції применника, в роботі доводиться хибність методики опису значення применника залежно від суміжних слів в тексті і обстоюється думка, що применник має своє власне значення і є таким же повнозначним, значущим словом, як і прикметники, іменники, чи дієслова, оскільки позначувані ним об'єкти реального світу - "відношення" - є такі ж важливі як і об'єкти, позначувані іменником, прикметником, дієсловом - "предметність", "ознаки", "дії". Усталена в мовознавстві думка про применник як незначущу, неповнозначну частину мови, зумовлена тим, що категорія цих слів розглядається тільки в синтагматичному плані, їхні парадигматичні властивості не беруться до уваги. У зв'язку з цим висловлюється необхідність розробки методики виділення і описання власного знакового значення і применника і закономірностей його функціонування в мовленні в конструктивно завершених нормативних при-

йменникових словосполученнях.

У ДРУГОМУ І ТРЕТЬОМУ РОЗДІЛАХ виділяється і описується власне знакове значення прийменників for і against відповідно. Правильність описаних значень і їх функціонування в мовленні про- віряються на всьому фактичному матеріалі. Узагальнення типів співвідносних понять дало можливість встановити основні типи смислів ПСС з кожним із прийменників, а також питому вагу кожно- го із них у межах вибірки. Типи смислів ПСС з кожним прийменни- ком було перевірено на їхню антонімічність і зроблено відповід- ні висновки.

Після кожного розділу робляться короткі, а в кінці роботи - загальні висновки, де вказується на можливість і перспективи аналогічних досліджень інших прийменників на матеріалі англій- ської і споріднених мов.

Список використаної літератури включає не тільки роботи, на які робляться посилання, а й такі, що мали значний вплив на формування дослідницьких поглядів і навичок автора.

ЗМІСТ РОБОТИ. У ранніх дослідженнях російських та україн- ських авторів (М.В. Ломоносов, П.Ф. Фортунатов, О.О. Шахматов, Ф.І. Буслаєв, О.О. Потебня, І.І. Мещанінов, М.І. Стеблін-Каменський та інші) переважає думка (під впливом авторів граматик класичних мов) про те, що прийменники є частиною мови, яка служить для ви- раження граматичних відношень між словами і що вони позбавлені власного значення (Потебня, 1941, 504). Однак майже одночасно виникає і поширюється інша думка, а саме, що прийменник має якесь особливе значення, яке не змінюється при зміні імені (Шишков, 1825; Овсянко-Куликовський, 1840; Стюнін, 1855; Аксаков, 1875; Дурново, 1928). На жаль, прихильники цих поглядів були непослі- довними і вважали, що прийменники не називають жодного певного предмета.

Проблемі приєдників в англомовних країнах приділялося порівняно менше уваги, в основному розвивались згадані уже погляди (Е.Крейзінга, О.Есперсен, Г.Світ, П.Робертс та інші). Сучасні автори не прагнуть виявити семантичну сутність приєдників, а радше займаються лише термінотворчістю: a relator (Sapir, 1932, 11), a functor (Darbishire, 1967, 138), a relation word (Gratton, 1947, 79), function words (Ch.Barber, 1964, 7), structure words (Thomas, 1966, 198), connectives (Aiken, 1933, 101-103). Враховуючи чисто семантичну суть приєдників (на відміну від їхньої функціональної чи позиційної ознаки (pre-position / postposition), С.О.Гурський запропонував однозначний термін relatives за аналогією до substantives, adjectives (Goursky, 1975, 9).

У радянській англістиці приєдникам і їх значенням приділялась значна увага. Тут поступово утверджується думка про наявність інтралінгвального значення приєдника як фіксованого узагальненого відображення певного типу екстралінгвальних відношень між об'єктами. Уже в ранніх роботах визначається власне значення приєдника (Шигадо, 1944; Гордон, 1945; Татарская, 1947; Пятигорская, 1948; Ахманова, 1948; Штелинг, 1950). Аналогічні погляди висловлюються і в ряді лексикологічних робіт (Мамонова, 1940; Зверева, 1956; Аксененко, 1956; Балла, 1967; Борковская, Рейман, Успенская, 1973). У деяких роботах цього періоду виникає не менш суперечлива ідея про різну семантичну наповненість приєдників (повну, ослаблену, нульову). (Аксененко, 1956: 41-47; Г.П.Ятель, 1962: 237; Балла, 1967; Бліндус, 1974). Відсутність об'єктивних критеріїв такої класифікації приєдників і можливість переходу того самого приєдника в кожному із груп доводять суб'єктивність класифікації.

Особливе місце в розробці концепції приєдників належить О.І.Смірніцькому і Б.О.Ільїну. Перший рішуче заявив: "Отрицание

у предлогів лексического значення, якщо бути послідовними, являється отрицанням того, що предлоги слова" (1955: 21). Другий спростував думку про перевагу граматичного значення над лексичним у прийменників, зазначивши, що співвідношення цих двох складників таке ж, як і у слів інших категорій (1958; 1965; 1969). Ці положення і їхня детальна розробка (Goursky, 1975) лежать в основі нашого дослідження.

Розшуки власного інваріантного значення прийменника for проводяться у другому розділі. Відзначається, що він був предметом спеціального дослідження в ряді робіт (Татарская, 1947; Ед-вабная, 1953; Яковлева, 1958; Левина, 1961; Болтунова, 1964; Левинене, Мухин, 1972; Хомицкая, 1972; Алексюк, 1976; Джиенбаев, 1976; Шустилова, 1976; Кравцов, 1978; Базалій, 1983; Колтакова, 1983; Кравцов, 1987; Масленикова, 1989). Основну увагу автори приділяють полісемії, еволюції різних значень і ступеням їхнього лексичного наповнення. Питання про власне значення прийменника і його функціонування в мовленні не ставилось і, звичайно не розглядалось: різні значення лише описувалися як уже наявні, але не пояснювався процес переходу прийменника зі своїм "старим" значенням в новий контекст.

Дослідження власного знакового значення починається з аналізу різних значень, описаних в англійських тлумачних словниках. Показується, що в різних словниках кількість і якість значень різна і порядок їх подачі не співпадає. Відзначається відсутність надійних об'єктивних критеріїв виділення, опису і розміщення окремих значень прийменника. З огляду на залежність опису різних значень прийменника від особливостей співвідносних об'єктів виникає необхідність об'єктивного визначення узагальнених типів співвідносних об'єктів. Для цього застосовується методика трансформацій семантичних ядер ПСС. Основними конструктивно зна-

чужими компонентами семантичного ядра є співвідносні об'єкти: перший (N_1) і другий (N_2) і тип відношень між ними (R), тобто $N_1 R N_2$, але такі "статичні" ядра є найчастіше винятком, типовими є "динамічні" ядра, які включають суб'єкт дії (N_1) і дію (U), спрямовану на реалізацію зазначених відношень між об'єктами. Отже, динамічне ядро має загальний вигляд: $N_1 U R N_2 / N_1 U N_2 R N_3$.

Можливість / неможливість трансформації семантичних ядер дає можливість уточнити не тип відношень, а узагальнити або розрізнити типи співвідносних об'єктів, як це показано в роботі С.О.Гурського (1965) на прикладах прийменника *with* у словнику А.С.Горнбі: 1. *to cut with a knife*: N_1 cut N_2 with N_3 , де N_3 (knife) є *the means or instrument (of cutting)*; 2. *to fill a hole with rubbish*: N_1 fill N_2 with N_3 --> N_3 є також *the means of filling a hole, а не contents or material*; 3. *to have a dinner with a friend* --> *a friend is not the means or instrument, а суб'єкт тої самої дії (сумісної)*; *I stayed with my parents* --> *my parents stayed with me*: в обох фразах виражена "ідея компанії", але в (1) сумісність двох суб'єктів тої самої дії, а в (2) сумісність суб'єкта з об'єктом, отже, це різні типи співвідносних об'єктів. Відсутність визначених типів об'єктів ускладнює оволодіння мовою як системою.

Прийменник *for* є автохтонним словом в сучасній англійській мові, його власне значення походить від давньоанглійського *fore* - *before, in the sight of* (*UBE, fore*). Отже, конкретний зміст кожного ПСС залежить в основному від того об'єкта/поняття, яке знаходиться *before, in the sight of* першого об'єкта як вихідної точки відліку в певному напрямку. Протиставлення цього прийменника його антоніму *against* в системі мови зумовило виникнення додаткової ознаки цього типу відношень "позитивності" на відміну від "негативності" в *against*: *are you for the government or*

against it ? (LDE).

У результаті аналізу фактичного матеріалу виділено 5 узагальнених типів співвідносних об'єктів і, відповідно, 5 узагальнених типів смислів ПСС, які умовно називаємо семантичними моделями: а) фінальності (49%). Її семантичний зміст полягає в тому, що компонент N_2 позначає кінцеву мету діяльності U суб'єкта N_1 заради/для досягнення об'єкта N_2 : He had come for help (Cronin) = $N_1 U$ for N_2 , де N_2 є кінцевою метою дії U суб'єкта N_1 ; б) адресатності (26%). Семантичний зміст цієї моделі зводиться до того, що суб'єкт дії (N_1) виконує дію /піддається дії U в інтересах об'єкта $N_{2/3}$, тобто його адресата. They will find work for you (Maughan): $N_1 U$ for N_3 , де N_3 є адресат дії суб'єкта N_1 , а не її кінцева мета, що підтверджується неможливістю трансформації: They will find work you $-/\rightarrow N_3$ (you) is the final goal of N_1 Ving. Sheba cooked for him (Prichard); в) квантитативності (12%). У цій моделі компоненти $N_{2/3}$ позначають певну кількість одиниць простору/часу продовження дії U її суб'єктом (N_1) або в певній точці в часі події N_1 на осі часу. They rode in silence for three or four miles (Maughan). $N_1 U$ for N_2 , де N_2 є кількістю лінійних одиниць простору (часу) продовження дії (U) суб'єктом (N_1), а не її адресатом; г) каузативності (9%). Другий співвідносний об'єкт у цій моделі в узагальненому сенсі є причиною дії U суб'єкта N_1 : Men and women wept for joy (Maughan): $N_1 U$ for N_2 , де N_2 є причиною дії/стану суб'єкта N_1 (а не кінцевою метою, адресатом, чи кількістю одиниць часу/простору дії U); д) еквівалентності (4%). Семантичне ядро цієї моделі включає суб'єкт (N_1), який виконує дію/піддається дії U для реалізації відношень for між об'єктом N_2 еквівалентним об'єкту N_3 . У загальному вигляді формула має запис: $N_1 U$ for N_3 і в пасивізованому варіанті N_1 be Ued for N_2 : I took her for a new

Christian (Naughtan): $N_1 \cup N_2$ for N_3 , де N_3 є еквівалентом / ототожнюється з N_2 ; South African orchestra had been substituted for a Japanese orchestra (MS).

Кожна із встановлених моделей далі піддається детальному структурно-семантичному аналізу. З огляду на обмеження обсягу реферату наводимо аналіз лише одної моделі СМ фінальності для прикладу.

Тут виявлено два структурних варіанти: повний ($N_1 \cup$ for N_2 , 74,4%) і зрізаний (N_1 for N_2 , 25,6%). Останній можливий лише при десуб'єктивізації ПСС і номіналізації виразу семантично спорідненого процесу дії: They fight for purchase (Halley): $N_1 \cup$ for N_2 , де N_2 є кінцевою метою дії N_1 (N_1 Ving), --> The fight for purchase (N_1 for N_2), де N_2 є кінцевою метою процесу N_1 .

З огляду на свою семантику компоненти N_1 в повному варіанті моделі діляться на дві групи: а) живі істоти (85%) (люди 80%, тварини 20%) і б) предмети/абстрактні поняття. Перевага перших пояснюється змістом моделі - цілеспрямованою діяльністю, властивою тільки людям, що і підтверджується чисельністю і різноманітністю семантики дієслівних компонентів, які утворюють 5 лексико-семантичних груп і включають:

1. Дієслова руху (go, move, fly, run, drive, jump, dash, etc.) / зупинки руху (stop, pause, hold, detain, etc.) при цьому N_2 позначає об'єкт кінцевої мети руху, або мету зупинки: He went for a walk (Naughtan), Old men jumped for safety (Christie), Should he stop for a drink (ib).

2. Дієслова засобів і методів впливу на когось для досягнення мети (34,7%) (to ask, beg, pray, press, require, etc.), N_2 - ставлення/прихильну дію (help, support, guidance, etc.); I might ask for fifty pounds (Murdoch); She asks for major funding. (ST.); She begged for his support (Cronin); The Council applied

for calm (MS).

3. Дієслова ставлення до чогось, бажання чогось (36,5%) (be, stand for, wish, care, desire, yearn, thirst, strive, hope, wait, etc.), N_2 - ідея, пропозиція, стан (an idea, proposal, peace, silence, affection, tenderness, etc.) : Diego was for making the venture (Naughtan), I don't care for solitude (Murdoch), She yearns for love (ib), They waited for the night (Aldridge).

4. Дієслова перформативності (26%) (work, toil, prepare, train, struggle, fight, etc.), N_2 - певні дії / соціально-політичні поняття (flight, landing, attack, democracy, peace, ideals, employment, etc.) : Cosmonauts prepare for landing (MS); They struggled for replacements (Cronin); They fought for purchase (Hailey).

5. Дієслова селекції / пошуків (choose, select, look for, search, hunt, etc.), N_2 - різноманітні об'єкти - головним чином а) предмети домашнього вжитку, б) люди : We all searched for the revolver (Christie); We hunted for cigarettes (Fitzgerald); I looked about for something (Murdoch); We are looking for suitable candidates (ST.); Police were looking for 4 men (GW.).

Підгрупа компонентів N_1 (живих істот) - тварин, звичайно, не могла мати такої різноманітності дієслів, як попередня, оскільки тварини виступають об'єктами діяльності, спрямованої на їхнє вивчення (to study, analyse, measure, to collect, select, elect, etc.) : Fish were collected for analysis (Ecol.). All animals selected for experimentation underwent surgical procedure (Physiol.). Ці типи ПСС зустрічаються лише в НТЛ, особливістю їх є пасивна форма компонента U (100%), що пояснюється зосередженням уваги в цьому ФС на об'єкті, а не суб'єкті, як у ХЛ.

Друга група N_1 - неживі предмети утворюють 4 семантичні

групи, які включають назви: 1) предметів домашнього побуту: одяг, меблі, інструменти, види транспорту з відповідними дієсловами - to use, demonstrate, utilize, employ, etc. : These articles were displayed for sale (Murdoch); The rags had been used for cleaning (Greene). Особливістю цих ПСС є функціонування у всіх трьох ФС, і переважання пасивної форми у дієслівного компонента (96%); 2) понять, пов'язаних з науково-дослідною діяльністю: atom, molecule, analysis, testing, study, spectrometer, etc. з відповідними дієсловами: to use, utilize, require; N_2 - назви певних фаз у дослідницькій роботі: comparison, analysis, measurements, investigation, etc.: Spectrometer was used for all measurements (Inorg.Chem.). Ці ПСС відрізняються від попередніх тим, що зустрічаються в НТЛ (97%) з дієсловами у пасивній формі (91%); 3) документів: resolutions, statements, amendment, plan, program(me), etc. з відповідними дієсловами, а в позиції N - назви дій: vote, pressure, discussion, measures, etc.: The plan calls for freeze on living standards (MS). Цей тип ПСС зустрічається в основному в СПЛ. 4) певних станів: condition, state з відповідними дієсловами і N_2 - stability, independence, abolition, etc. The status quo aims for stability (MS).

Зрізаний структурний варіант (N_1 for N_2) цієї моделі - це і семантичний варіант повної структури: I ended up with my asking for his name (Murdoch) --> I asked for his name --> My asking for his name, тобто семантичні групи дієслівних компонентів і N_1 в основному тотожні, є, звичайно, і деякі розбіжності. Особливістю цих ПСС є функціонування в СПЛ (78%), вживання герундія в позиції N_2 (58%).

Аналогічно аналізуються інші семантичні моделі ПСС з цим прийменником, а також і з прийменником against.

Загальні висновки.

Концепція приєднання розвивалась з розвитком науки про мову: від безпосереднього сприйняття синтагматичного плану до усвідомлення системно-структурної організації мови в парадигматичному плані; від засобу зв'язків між словами приєднання поступово осмислювався як елемент лексико-семантичної системи мови - повнозначне знаменне слово зі своїм власним інваріантним значенням. Чисто візуальний зв'язок приєднання з оточуючими словами спричинив його уявний семантичний зв'язок з оточуючими словами: значення приєднання описується залежно від його словесного оточення, що не розкривало, а скоріше прикривало мовний механізм функціонування в мовленні - його перехід із попереднього оточення зі "старим" значенням в нове оточення, де необхідне інше значення. Семантична сутність приєднання як повнозначного слова і його функціонування в мовленні визначаються двояким процесом узагальнення: а) самого значення приєднання - від позначення певного відношення між двома конкретними предметами у просторі до позначення узагальненого і фіксованого типу таких відношень і б) сутності співвідносних об'єктів - від конкретних предметів у просторі до абстрактних понять у часі; стабільний тип відношень - інваріантне значення приєднання спрямовує вживання його в найрізноманітніших контекстах, де різні співвідносні об'єкти в тих самих відношеннях визначають відповідно різний смисл всього приєднаннєвого словосполучення, а не інше значення самого приєднання. З огляду на інваріантність значення самого приєднання загальний смисл приєднаннєвого словосполучення визначається його структурними компонентами: першим співвідносним об'єктом (N_1), дієслівним компонентом (U), який позначає спосіб існування/реалізації відношень (R) між суб'єктом (N_1) і об'єктом N_2/N_3 .

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

Останні, як правило, є вирішальними у формуванні смислів приєднаних словосполучень.

Узагальнення семантичної суті компонентів (N_2, N_3) дає можливість моделювати смисли і об'єктивно встановити їхню кількість і якість з кожним приєдником, а також питому вагу кожного смислу, що в значній мірі полегшить: а) об'єктивно описувати словникову статтю приєдника; б) розуміти смисл кожного незнайомого словосполучення з даним приєдником; в) вживати приєдник відповідно з нормами даної мови.

Розроблена методика відкриває широкі перспективи для дослідження значень і вживання інших приєдників в англійській і споріднених мовах.

Основні положення дисертації висвітлені в таких публікаціях автора

1. Інваріантне значення приєдника і основні типи смислів приєдникових словосполучень // Іноземна філологія. - Львів: Вища шк., 1988. - Вип.89. - С. 28-34.

2. Інваріантне значення приєдника against і основні типи смислів словосполучень з ним // Іноземна філологія. - Львів: Вища шк., 1989. - Вип.93. - С. 12-18.

3. Структурно-семантические особенности именных членов словосочетания с предлогом against в английском языке. // Проблемы теоретического языкознания. Тезисы докладов научных чтений памяти Е.Куриловича (1895 - 1978). - Львов, 1991. - Вип.1 - С. 21-22.

4. Объяснение семантики предлога // Вопросы структуры, тенденций развития и методики преподавания иностранных языков. Материалы научно-методической конференции "Проблемы интенсификации обучения иностранным языкам в вузе". Новосибирский электротехнический институт. - Новосибирск, 1991. - С. 58-60.

5. Деякі закономірності моделювання приєднаникового словосполучення // Проблеми лінгвістики тексту та лінгвометодики, Тези доповідей міжнародної науково-методичної конференції викладачів іноземних мов вузів (11-12 червня 1992 року), Львівський державний університет ім. Івана Франка. - Львів, 1992. - С.15-16.

6. Явище синкретизму типів смислу в приєднаниковому словосполученні // Лінгвістика тексту за фахом та проблеми прикладного термінознавства. Тези доповідей регіональної науково-методичної конференції викладачів іноземних мов вузів (20-21 жовтня 1993 р.), Львівський державний університет ім. Івана Франка. - Львів - Рівне, 1993. - С. 52-53.

Prepositions For and Against: their Meaning
and Functioning in Modern English

(Annotation)

The present study involves the investigation of the meaning a preposition has on the paradigmatic level and its functioning in speech. Each of the two prepositions studied - for and against - has been found to possess only one paradigmatic meaning - a fixed reflection of the generalized type of relationship between various objects of reality. The type being generalized does not change with each change of the objects thus correlated, therefore the meaning of the respective preposition does not change either, it remains relatively stable, invariant: every preposition paradigmatically denotes its own and only one type of relationship leaving no room for its polysemy. Traditional different meanings of the preposition are in fact different senses of prepositional phrases determined by the semantic of the nominal components. The latter, if generalized semantically, produce 5 sense patterns with for and 4 patterns with against.

Гупало С.М. Значение и функционирование предлогов for и against в современном английском языке.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата по специальности 10.02.04 - германские языки. Львовский университет, Львов, 1994.

Защищается 6 научных работ, которые содержат теоретическое исследование семантики предлога на парадигматическом уровне и

его функционирование на синтагматическом в современном английском языке. Показано, что каждый из исследованных предлогов, в частности for и against, имеет одно парадигматическое значение как фиксированное отражение обобщенного типа отношений между различными объектами реальной действительности. Обобщенный тип отношений не изменяется при изменении соотносимых объектов и поэтому значение соответственного предлога также не изменяется, оно остается относительно стабильным, инвариантным: каждый предлог на уровне парадигматики обозначает свой "собственный" и только один тип отношений, а, значит, полисемия предлога оказывается иллюзорной. Традиционно описываемые разные значения предлогов являются разными смыслами предложных словосочетаний, поддающимися классификации на основе обобщенной семантики именных компонентов, определяющих различие смыслов. Выявлено 5 типов смыслов - семантических моделей с "for" и 4 - с "against".

Ключові слова : приєдник, значення, смисл, відношення, функціонування, приєдникове словосполучення, типи смислів, семантичні моделі, співвідносні об'єкти

AB 31.518

AB 31.518

Підписано до друку 15.II.94. Формат 60x84/16. Папір друк. N I.
Друк офсет. Умовн. друк. арк. 1,5. Умовн.-фарб. відб. 1,5.
Обл.-вид. арк. 1,7. Тираж 100. Зам. 386.
Машинно-офсетна лабораторія Львівського державного університету
ім. І.Франка. 290602 Львів, вул.Університетська 1.